

Kołodziejczyk, Arkadiusz

„Polskie Stronnictwo Ludowe-Lewica 1913-1924. Studium o powstaniu, działalności i rozkładzie ugrupowania politycznego”, Jan Jachymek, Lublin 1991 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 83/4, 799-800

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

fliktu. Rozdział drugi: „Balkany wobec nadchodzącej wojny” napisał Z. A. B. Zeman, profesor historii najnowszej oksfordzkiego St. Edmund Hall. Zeman niejednokrotnie cofa się głębiej w przeszłość, przedstawiając uwarunkowania geograficzne, ekonomiczne, polityczne, etniczne w tej części Europy. Ciekawym zabiegiem jest ukazanie genezy konfliktu poprzez pryzmat rozmów austriackiego psychiatry, dr Pappenheima, z Gawriłą Principem (opublikowanych w Wiedniu w 1926 r. pod tytułem „Gawriło Princip's Bekenntnisse”).

Rozdział o monarchii habsburskiej R. J. W. Evansa, członka Akademii Brytyjskiej, wykładowcy historii najnowszej w Brasenose College, Oxford, został już poprzednio opublikowany w „Essays on World War One: Origins and Prisoners of War”, New York 1983. Jest to tekst bardzo erudycyjny, znajdujący się jednak na granicy publicystyki historycznej. Staje się to szczególnie widoczne w porównaniu z rozdziałem następnym: „Rosja wobec nadchodzącej wojny”, autorstwa D. W. Springa, wykładowcy historii Europy Wschodniej i Rosji w University of Nottingham. Artykuł, oparty na starannej kwerendzie (także archiwalnej), przedstawia wyważony i w miarę pełny obraz społeczeństwa i państwa rosyjskiego, z zauważeniem tak sytuacji międzynarodowej, jak i wewnętrznej.

Sytuacji w Niemczech poświęcił swój artykuł H. Pogge von Strandmann, wykładowca oksfordzkiego University College, jeden z najzdolniejszych uczniów F. Fischera. Jest to nie tylko najobszerniejszy (prawie 40 stron druku), ale i najlepszy rozdział książki, bardzo wnikliwy i wyważony, bezpardonowo rozprawiający się z pokutującymi jeszcze w historiografii mitami o przyczynach samego konfliktu i roli, jaką odegrały w tym procesie Niemcy.

Rozdział dotyczący Francji, napisany przez R. Cobba, emerytowanego profesora Worcester College, ma te same wady, co artykuł Evansa; jest także całkowicie pozbawiony aparatu. Na wyróżnienie zasługuje natomiast rozdział ostatni: „Wejście W. Brytanii do wojny”, przygotowany przez wykładowcę Nuffield College, Michaela Brocka, oparty m.in. na nie opublikowanych do tej pory zbiorach dokumentów (m.in. Asquitha, Chandosa, Mottistone'a).

J.K.

Jan Jachymek, *Polskie Stronnictwo Ludowe-Lewica 1913—1924. Studium o powstaniu, działalności i rozkładzie ugrupowania politycznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1991, s. 279.

Historiografia ruchu ludowego została wzbogacona monografią kolejnej partii chłopskiej — PSL-Lewicy, pióra profesora UMCS w Lublinie Jana Jachymka. Ugrupowanie to, powstałe w wyniku rozłamu w galicyjskim Polskim Stronnictwie Ludowym w grudniu 1913 r., nie wykraczające zasięgiem wpływów poza Galicję, występowało z radykalnym programem społeczno-politycznym z hasłem reformy rolnej bez odszkodowania na czele. Szczytowy wzrost wpływów osiągnęło w 1919 r., zdobywając w wyborach do Sejmu Ustawodawczego 12 mandatów, by w ciągu następnych kilku lat zniknąć ze sceny politycznej. Stanowiło typowy przykład słabości wewnątrzorganizacyjnej partii chłopskich tego okresu, ich podatności na rozłamy i secesje oraz zależności od ambicji osobistych przywódców.

Autor podzielił monografię na dwie części. W pierwszej, zatytułowanej „Praktyka polityczna”, przedstawił genezę partii, jej działalność w okresie pierwszej wojny światowej, krótkotrwały udział w rządach do grudnia 1918 r., wyborach sejmowych 1919 r., okoliczności secesji Józefa Putka, stopniowy spadek wpływów, strukturę organizacyjną i schyłkowy okres działalności, zakończony po-

łączeniem z Polskim Związkiem Ludowców w maju 1924 r. W części drugiej dokonano charakterystyki myśli politycznej PSL-Lewicy, akcentując szczególnie poglądy partii na własność środków produkcji, kształt i zadania władzy państwowej oraz ideologiczne uzasadnienie ludowładztwa w kontekście koncepcji Polski Ludowej jako docelowego wzorca ustrojowego, kreślonego w dokumentach programowych i publicystyce. Pracę uzupełniają życiorysy, często mało znane, 27 przywódców i działaczy PSL-Lewica (m.in. Sz. Bernadzikowskiego, T. Dąbala, F. Krem-py, J. Pruchnika, J. Putka, J. Sanojcy, J. Stapińskiego i W. Dunin-Wąsowicza), wykaz wykorzystanych źródeł i literatury oraz indeksy: osobowy i geograficzny.

Z uwagi na proveniencję materiał źródłowy można podzielić na dwie zasadni-cze grupy: wytworzony przez PSL-Lewicę oraz poza stronnictwem. Autor sięgnął w pierwszej kolejności do organu prasowego tego ugrupowania — „Przyjaciela Ludu”, stenogramów wystąpień sejmowych jego posłów, pamiętników i listów działaczy (kancelaria PSL-Lewicy nie zachowała się). Materiał ten uzupełnił doku-mentacją administracji państwowej (AAN, archiwa wojewódzkie w Krakowie i Przemysłu), innych partii ludowych (Archiwum Zakładu Historii Ruchu Lu-dowego w Warszawie i byłe Centralne Archiwum KC PZPR), pamiętnikami i wspomnieniami. Spośród wykorzystanych opracowań należy wskazać na książki:

A. Garlickiego „Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego «Piaś» 1913—1914” (Warszawa 1966) i K. Dunin-Wąsowicza „Jan Stapiński — try-bun ludu wiejskiego” (Warszawa 1969).

Dzieje mniejszych ugrupowań chłopskich pozostawały dotychczas w cieniu badań nad głównymi partiami chłopskimi: PSL „Wyzwolenie”, PSL „Piaś”, Stron-nictwem Ludowym czy przybudówkami KPP na wsi: Niezależną Partią Chłopską oraz Zjednoczeniem Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”. Źródłową monografią PSL-Lewicy Jachymek przyczynił się nie tylko do wypełnienia luki w historiografii; poszerzył także wciąż zbyt ubogą wiedzę na temat myśli politycznej ruchu ludo-wego. Na uwagę zasługuje wnikliwe i właściwe umiejscowienie roli oraz wpływu przywódcy PSL-Lewicy J. Stapińskiego na działalność i linię polityczną partii jej przedstawienie na tle innych ugrupowań politycznych tego okresu, krytyczność i bezstronność ocen autora, wypunktowanie oryginalnych wartości myśli politycz-nej PSL-Lewicy oraz jej licznych niekonsekwencji, wreszcie podkreślenie złożo-ności tej sfery ludzkiej działalności, którą określamy mianem polityki. Pewne za-strzeżenia może budzić natomiast nieco sztuczne rozdzielenie sfery praktyki po-litycznej od myśli politycznej reprezentowanej przez partię.

Wypada jedynie żałować, że przygotowana pierwotnie do druku przez Redak-cję Literatury Historycznej Ludowej Spółdzielni Wydawniczej książka Jana Ja-chymka ukazała się ostatecznie nakładem Wydawnictwa UMCS w znikomym na-kładzie 200 egzemplarzy, co ogranicza jej dostępność do nielicznych bibliotek a krąg odbiorców — do wąskiego grona badaczy ruchu ludowego i najnowszej historii Polski.

A.K

Bohdan Łukasiewicz, *Polskie Stronnictwo Ludowe na War-mii i Mazurach w latach 1945—1947. Rozprawy i materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, nr 125, Olsztyn 1991 s. 250.*

Przez kilka dziesiątków peerelowskich lat wyznaczano historii najnowszej rolę służebną wobec interesów elity władzy, szczególnie w zakresie dowodzenia racj politycznych rządzącego obozu komunistycznego. Temu celowi służyło m.in. wy-paczanie roli i znaczenia, a czasami wręcz fałszowanie dziejów Polskiego Stron-